

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

REDAKTÖR: LOTTEN DAHLGREN

INNEHÅLL:

KERSTIN HESSELGREN: Den kvinnliga yrkes- och sundhetsinspektionen. II.

EDLA AF KLÉRCKER: Madame Maintenon och Saint-Cyr.

Litteratur: F. E., Hennes son af Mathilda Roos. — F. E., Unga röster, 160
sånger, ordnade för skolbruk af Alice Tegnér.

Föreningsmeddelanden.

Från skilda håll: Elsa Laula och lappfrågan. Undervisningskurser för hos-
pitalsbetjante. De kvinnliga läkarnes kompetens.

Svar å anonyma skrivelser.

Till Munvatten

mot tandsjukdomar, till Gurglingsvätska och värmande omslag mot hosta och halssjukdomar, äfven då de äro af tuberkulös art; mot liggisar, yttre skador m. m., m. m. är Fil. Dr. P. Håkansson Salubrin det bästa och verksamaste medel.

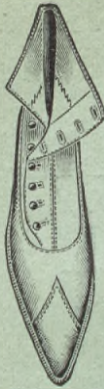
Med hvarje flaska Salubrin följer beskrifning om Salubrins utspädning och användning för de olika ändamålen.

Allmänheten varnas mot efterapningar af fabrikatet. Salubrin tillhandahålles i Parfym-, Speceri- och Färgaffärer. Partilager hos Geijer & C:o, Stockholm.

Klagomål öfver svårighet att få köpa verkligt god Ättika har föranlett Liljeholmens Vinfabrik att från 1901 tillhandahålla sin, sedan många år för god smak och fin arom kända Ättiksprit, på förseglade flaskor försedda med fabriken's etikett och spädningstabell.

OBS.! Flaskans form och etiketten.

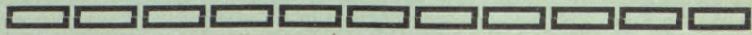
Dam- Kängor

af

1:ma Amerik. Boxcalf

å kr. 12:50 pr par.

A.-B. Nordiska Kompaniet,
Stureplan & Regeringsgatan.

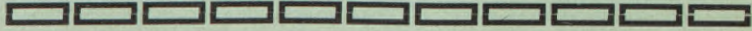

Aktiebolaget Nordiska Kompaniet.

Textilafdelning, Thyra Grafström.

Färdiga och påbörjade **Broderier** på siden-, kläde-, lärft- och yllestramalj, passande för Dukar, Portiärer, Mattor, Kuddar, Serveringsdukar m. m. Mönster uthyras. Rekvisitioner från landsorten ombesörjas pr omgående.

Obs.! Ändrad adress: Regeringsgatan 5.

För kapitalister, särskildt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna öfverlämna vården af sina värdepapper och skötseln af sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet af det anförtrodda uppdraget äfvensom prisbillighet. En sådan institution är

Stockholms Enskilda Banks Notariatafdelning

(Lilla Nygatan 27, expeditionstid 10—4),

som under garanti af **Stockholms Enskilda Bank** åtager sig vård och förvaltning af enskilda personers och kassors värdepapper.

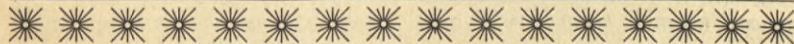
Exempel 1. Om en person hos Notariatafdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatafdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten influtna medel. Vidare efterser Notariatafdelningen utlottningar af obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blifvit utlottad, samt lämnar förslag till ny **placering** af det ledigblifna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatafdelningen, underrättar Notariatafdelningen gäldenären därom att räntorna å inteckningarna skola till afdelningen inbetalas, hvarefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatafdelningen att inteckningarna blifva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos afdelningen deponerad inteckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter **Stockholms Enskilda Bank** därigenom uppkommen skada.

Förvaringsafgift: 50 öre för år pr 1,000 kronor af depositionens värde, dock ej under två kronor.

STUDENTER, äfven kvinliga, som önska inträde på apotekarebanan, erhålla anvisningar till elevplatser, om de hänvända sig till Farmaceutiska fören. platsbyrå, Sthlm.

G. 10140

Å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, Stockholm, 54 Drottninggatan.

finnas anmälda kvinliga arbetssökande såsom: lektionsgifvare i olika ämnen, svenska och utländska lärarinnor för hem och skolor, kontors- och skrifbiträden, bonner, husföreståndarinnor, sällskap och biträden i hem, föreläserskor, gymnaster m. fl.

Fredrika Bremers Minnesfond.

Förteckning på bidrag influtna från den 20 januari 1903
till den 1 oktober 1904.

(Forts. från Dagnys 2:dra häfte 1903).

Lizinka Sörensen 50: —, Alb. Anderson 10: —, Liva Kihlberg 5: —, Ada Arwedson 2: —, N. G. W. Lagerstedt 5: —, Alf. Bergendahl 1: —, A. Sjöholm 1: —, Agnes Lagerstedt 3: —, Eva Rodhe 10: —, Fru William Gibson 20: —;

Genom fröken *B. Lundberg*, Falkenberg: B. L-g 1: 50, Laura L-g 2: —, C. Hellgren 1: —, S. Hallberg 1: —, E. Hegelin 1: —, H. Hallberg 1: —, M. Ahlmann 0: 50, M. Hallberg 0: 50, H. Simonsson 1: —, H. Öhrvall 0: 50, B. Hallberg 1: —, E. Björck 5: —, H. Lundgren 1: —, A. Örtlenblad 0: 50, A. Stenström 2: —, A. Möller 0: 50;

Genom härads höfding *A. Lilienberg*, Ronneby: H. Wachtmeister 100: —, A. Hellerström 100: —, A. Lilienberg 20: —, A. Wachtmeister 10: —, G. Wrede 20: —, Anna Kruse 5: —, J. V. Rietz 10: —, E. v. Heidenstam 10: —, Anna Grönvall 5: —, Augusta Tonning 5: —, O. Ingstad 5: —, O. Neijber 5: —, P. Siegbahn 5: —;

Genom Fröken *A. Fischerström*, Karlskrona: 10: —;

Genom fröken *M. Nordenfelt*, Göteborg: A. Frisell 10: —, M. Nordenfelt 5: —;

Ebba Beck-Friis, Böringe 50: —, Ingeborg Wrangel v. Brehmer, Hyby, Klägerup 25: —, Henriette Coyet, Torup, Bara 25: —, Clara von Blixen Finecke, Näsbyholm 20: —, Olga Wrangel v. Brehmer, Håckeberga, Genarp 20: —, Anna Gyllenkrok, Björnstorp 20: —, Clara Stjernsvärd, Vidtsköffe 25: —, Wilhelm Svedbom 150: —, J. af K. 10: —, Helen Berg 50: —, Louise Almgren 50: —, Z. R. J. Sjöberg 50: —, Oscar Montelius 50: —, Sophie Samzelius 50: —, Mathilda Lundström 50: —, Betty Warburg 25: —, Alma Kjellberg 25: —, Hilda H. 20: —, Emma Pegelow 20: —, Sophie Wising 20: —, Agnes Lindeberg 10: —, Eva Frestadius 20: —, Agda Montelius 25: —, E. F. (i rek. bref från Vadsbro) »till sedlighetens befrämjande» 35: —, Jarl Ernberg 5: —, Mathilda Ernberg 2: —, Harald Ernberg 1: —, A. Hellerström, Marielund 100: —, Victory Roos 30: —, Charlotte Lewenhaupt 5: —, Maria Tamm 100: —, Jenny Bokström 10: —, genom fröken S. Gumælius 90: —.

Summa.....	kr. 1,640: —
Förut redovisade medel	» 9,434: 50
Till dato influtna medel	kr. 11,074: 50.

Sedan omkostnaderna för insamligen (såsom upprop i tidningarna, utsändande af listor m. m.) afdragits, uppgår fonden till kr. **10,158: 72.**

Den kvinnliga yrkes- och sundhetsinspektionen.

Erfarenheter från England.

II.

Hälsovårdsinspektriser.

Sanitary Inspectors och *Health Visitors* däremot stå direkt under hälsovårdsnämnden i hvarje stad eller kommun och det beror helt och hållet på stadsläkaren, hvilken gren af inspektionsarbetet dessa få sig anförtroddt.

Sanitary Inspector kallas den, som tagit den af staten sanktionerade »Sanitary Inspection Examination Board» examen, samt blifvit af hälsovårdsnämnden anställd med samma rättigheter och skyldigheter som de manliga sundhetsinspektörerna.

Deras löner börja i allmänhet med 2,000 kr. (160 dollar) dock varierande mellan 1,400—3,360 kr. På många håll hafva de utom lön en viss summa årligen till »uniformen».

De hafva bestämd arbetsdag från 9—5 eller 10—6 med 1 à 2 timmars middagsrast, halfva lördagen fri samt 1 1/2 till 3 à 4 veckors ledighet om året utom vanliga helgdagar.

Sanitary Inspectors ha vid sina inspektioner hufvudsakligast att göra med arbetsgifvarna, samt de förhållanden, under hvilka kvinnorna arbeta. Deras vägar korsa därigenom fabriksinspektrens och det föreföll mig i början underligt, att det skulle vara lämpligt att två stycken skulle utföra så likartadt arbete i en och samma fabrik eller verkstad.

Under *Factory Inspector* komma alla *fabriker*, d. v. s. arbetslokaler, där ånga, elektricitet eller annan drifkraft användes, samt en del speciella tillverkningar hvilka enligt lagen räknas som fabriker; vidare alla verkstäder, bagerier, tvätt- och strykinrättningar.

I den förra kategorien skall fabriksinspektрисen öfvervaka hela fabriksstadgans efterlevande (så när som på afträdena). I den senare, d. v. s. verkstäder etc. har *Sanitary Inspector*, eller

yttre hälsovårdsnämnden, öfvervakandet af de sanitära förhållandena, dit räknas då snygghet, ventilation, öfverbefolkning, dränering af golf samt afträdesförhållanden.

De ha vidare inspektion af hemarbete och andra arbetsplatser, som ej kunna komma under namn af *Workshop*.

I fabrikerna skola de se till afträdesförhållanden samt vissa bestämmelser om eldfara.

Hela kåren af fabriksinspektörer är för liten för att den skulle hinna med äfven den oftare af nöden påkommande öfvervakningen af de sanitära förhållandena vid fabrikerna, därför har det lagts på kommunens eget ansvar. Samarbete mellan båda slaget af inspektörer är naturligtvis nödvändigt, och Factory Inspector måste tillse att den andre gör sin plikt.

Sundhetsinspektrisens åliggande är ungefär följande:

1. Att besöka och föra register öfver alla sådana fabriker, verkstäder och arbetslokaler inom sitt distrikt där kvinnor arbeta.

2. Att till factory-departement anmäla sådana som där förut ej blifvit anmälda samt under inspektionen möjligen iakttaga brott mot fabriksstadgan.

3. Att till hälsovårdsnämnden inrapportera de arbetslokaler:

a. som äro befunna osnygga;

b. illa ventilerade;

c. öfverbefolkade;

d. ej försedda med för kvinnor afskilda och tillräckliga afträden;

e. som behöfva limstrykas och på annat sätt rengöras;

f. hvars golf behöfva dräneras.

4. Vidare skall hon besöka och inspektera de hem där kvinnor utföra hemarbete.

5. På somliga håll hör dessutom till hennes plikter: 1) att inspektera flickskolor, 2) hotell- och restauranter, 3) damtoiletter, 4) bodar med kvinlig betjäning, sof och matrum i de etablissement, som hålla mat och bostad åt sin personal, samt 5) inspektion af barnkrubbor.

* * *

Komma vi så till *Health Visitors*, så ha dessa däremot att göra med de *fattiga kvinnornas hem och hemlif*.

De voro egentligen föregångare till sundhetsinspektriserna. Redan för omkring 40 år sedan börjades ett sådant arbete i Man-

chester af några socialt intresserade damer. De fattigaste stadsdelarna delades upp i distrikt med en skyddsfru för hvarje, som under sin ledning hade en s. k. Health Visitor, d. v. s. en kvinna ur arbetarklassen, som skulle bo i distriktet och gå ur hus i hus för att söka lära hustrurna renlighet och ordning samt hur de skulle sköta sina barn, särskildt dibarnen. En hel del sanitära deffekter upptäcktes naturligtvis under dessa inspektioner, som då inrapporterades till Hälsovårdsnämnden för att överlämnas till sundhetsinspektören. Småningom började också stadsläkaren begagna sig af dem för insamlandet af en del statistiska uppgifter, och nu blefvo de delvis aflönade af kommunen, delvis af sin förening, men fingo dock ej mer än 15 kr. i veckan.

Denna idé upptogs af Birminghams och en del andra städers hälsovårdsnämnder, som själfva tillsatte en eller flera sådana *bostadsinspektriser*. Dessa voro ibland bildade, ibland obildade kvinnor, men alla hade genom en eller annan kurs i fysiologi och hälsovårdslära samt i några fall genom en föregående erfarenhet som sjuksköterska eller barnmorska, fått en mera direkt utbildning för detta arbete. De utföra s. k. »house to house inspection» i de distrikt som af läkaren bestämmes, föra anteckningar öfver det tillstånd hvare de finna boninghuset; öfver antalet personer där boende; öfver det sätt hvarpå barnen, speciellt dibarnen, uppfödas och skötas; i fall af sjukdom: om den är smittsam, om läkare är tillkallad, hvilka försiktighetsåtgärder redan blifvit vidtagna etc. Detta bokföres sedan hvarigenom det blir möjligt för läkaren att få en mycket detaljerad uppfattning af tillståndet i sitt distrikt.

Allehanda råd gifvas till hustrurna tillika med uppfordringar till renlighet, ordning och nykterhet. Tryckta råd och anvisningar delas också ut t. ex. om »dibarns vård»; hur förfara i olika fall af smittosamma sjukdomar, speciellt tuberkulos o. s. v.

Dessa Health Visitors äro i regeln mindre utbildadt folk och äro också sämre aflönade (1,200—1,400 kr. utom uniformen) samt ha ej lagen bakom sig som en Sanitary Inspector, hvilket ofta försvårar deras ställning samt nödvändiggör inspektion af sundhetsinspektören dessutom. Att deras arbete är af största betydelse är nog en gifven sak, men respektive läkare börja finna det lämpligare att därtill använda fullt utbildade sundhetsinspektriser som kunna bli »appointed under the Act», som det kallas, och därigenom få mera auktoritet i sitt arbete, samt bättre löne-

villkor och därigenom dugligare folk. I Liverpool äro sålunda 8 sundhetsinspektriser anställda som utföra »house to house inspection», i Bradford två med samma arbete.

En annan mycket viktig inspektion, som ofta lägges i kvinnornas händer, är inspektion af logishus och hus med inneboende, för hvilka det ju i England finnas mycket stränga bestämmelser. Ofta nog få de sig anförtrött insamlandet af statistiska uppgifter, särskildt beträffande dödligheten bland dibarn, öfver de smittosamma sjukdomar, som enligt lag måste anmälas, samt öfver lungdot och mässling. På somliga håll gå de i hvarje hus där ett barn blifvit födt. En inspektion, som ännu inte är mycket försökt, men som jag tror kommer att bli mycket välsignelsebringande, är den nyss nämnda af restaurant- och hotellkök. Bagerierna, särskildt källarbagerierna, ha de senaste åren varit föremål för flere stränga lagstiftande åtgärder och lämnas inspektion af dessa ofta nog i kvinnornas händer. Däremot har jag aldrig sett något exempel på att de användts till köttinspektion.

* * *

Det blefve för långt att gå in i detaljer öfver det olikartade arbete, som innefattas i begreppet kvinlig inspektion, men jag vill taga ur högen några af de olika inspektioner jag själf deltagit uti för att ge en föreställning om det sätt hvarpå sådant arbete sker.

Må vi då först en dag vara miss B. följaktiga, en Sanitary Inspector i London, som endast inspekterar arbetsställen. Hennes dag börjar med en och en half timmes expeditionsarbete, där läkaren ser igenom föregående dags anteckningar, ger råd för speciella fall samt uppdrag för de särskilda besök han önskar gjorda. Beväpnad med nödiga kort, anteckningsböcker, måttband etc. etc., beger sig därpå sundhetsinspektrisen ut på sina besök. Vi göra henne sällskap.

Här är en sömmerska hvars arbetslokal ännu ej är »inregistrerad». Vi ringa på, en flicka kommer och öppnar och vi fråga om »madame» är hemma, hvarpå miss B. säger: »Var god och säg er fru, att sundhetsinspektrisen är här och önskar se hennes arbetslokaler för att registrera dem». Vi bli insläppta och så upprepas samma förklaring för »madame» själf, som vanligen ser något förfärad ut och genast förklarar »att hos *hennes* står allt rätt till». Vi gå emellertid upp, eller ändå oftare ned i källarvåningen, för

att bese hennes lokal och miss B. tager fram sitt måttband, mäter upp rummet, räknar ut luftinnehållet och beräknar det tillåtna antalet arbeterskor. Ur sin portfölj tar hon fram ett kort på hvilket detta skrives upp och som måste hänga på en *synlig* plats i rummet. I sin anteckningsbok skrifer hon utom detta upp detaljer om fönstrens antal, eldstäder, gasarmar, datum för sista reparation etc. Ofta nog får hon tala sig både trött och varm för att förmå »madame» att inse, att luften blir förskämd af de där gasapparaterna för pressjärn — det måste göras en huf som drager bort förbränningsgaserna, — eller att lampor inte äro de bästa medel bort uppvärma ett rum med; eller att ett fönster på samma sida som dörren inte är nog att hålla luften frisk, helst som det är tydligt att det sällan eller aldrig öppnas. — Efter att hafva tagit toilettrummen i skärskådande, förklarar miss B. för vederbörande hvilka ändringar, som måste göras tills hon om 14 dagar kommer tillbaka, och med ett småleende och den oundvikliga anmärkningen om vädret, bege vi oss af, följda till dörren af den vanligen något upptinade ägarinnan till syateljeren.

Nästa besök är en »revisit». Man känner igen oss, möter oss med vänlighet och visar stolt på de förändringar och förbättringar som gjorts. Det är dock inte alltid så väl. Jag har varit med om mer än ett fall, då flere arbeterskor i hast blifvit undanstufvade i något annat rum för att dölja, att det på kortet angifna antalet var öfverskridet. Vanligen är det mycket svårt att få »madame» att förstå, att hon själf också räknas som »en person». Hon anser sig i sin fulla rätt att ha 14 arbeterskor och själf sitta med i samma rum ifall 14 är det å kortet tillåtna antalet.

Så gå vi ur hus i hus till större och mindre syateljierer och inspektrisen upprepar med aldrig svikande tålmod samma förklaringar, samma varningar och samma förmaningar, ibland tvungen att hota med lagliga åtgärder, men oftast beredvilligt åtlydd. Så kommer kl. 1 med en timmas hvila. Kl. 2 börja vi igen, denna gång i ett annat kvarter för att besöka s. k. »home workers». Där får man först riktigt se lifvets elände. Mörka, smutsiga, kyffiga rum, där bleka kvinnor trampa maskiner med sådan brådska, att de ej hinna titta upp eller stanna medan de svara på våra frågor; eller hålla de med feberaktig ifver på att stoppa dockkroppar eller räkna och bunta ihop föremål af olika slag. Värre är det dock, när de möta en med: »Ack, miss, här är ingenting att registrera, vi ha inte haft arbete på veckor». Ibland är dock

taflan gladare och vi komma in i ljusa, snygga rum, där allt talar om flit och ordning. Hvert vi komma mätas rummen upp, anmärkningar göras om deras allmänna snygghet, afträden och slasktunnor tagas i skärskådande. I många fall få dessa stackars människor i sundhetsinspektrisen en kraftig hjälp att tvinga huseägarna till reparationer. Jag skall aldrig glömma den strålande min hvarmed en liten gumma tog emot oss och visade miss B. »att nu hade de äntligen fått en slasktunna med lock» i den lilla meterbreda gårdssmutt, mot hvilken hennes fönster vette. Rummet låg på nedre botten och den enda friska luft, som stod till buds, kom från gården, där sopor och afskräde kastats i ett hörn utsatt för regn och spillvatten från tvättstugan. — »Nu kan jag vädra, kära fröken, och den är ju riktigt vacker att se på, så blank och fin som den står där!»

Inspektion af »home workers» sker ju egentligen för att skydda allmänheten från att få sina klädespersedlar etc. tillverkade i allt för osunda bostäder eller där smittösamma sjukdomar förekomma, men naturligtvis hafva äfven arbeterskorna själfva nytta af denna inspektion. 6 à 7, ja ända till 10 sådana besök kunna hinnas med på en eftermiddag.

* * *

Bostadsinspektriserna.

Deras arbete gäller alldeles direkt hemmen och vill jag som exempel taga en inspektionstur med en Health Visitor i Birmingham.

Vårt första besök gällde en stor öppen gård omgifven af ett 20-tal små hus. Vi kommo dit genom en portgång vid hvars ena vägg fanns en sorts slaskbrunn, som tydligen var i olag. Innan jag hann vända mig om hade miss J. varit in i närmaste hus och fått med sig en mycket motsträfvig man, som trots lifliga protester dock rensade upp brunnen; därpå in på gården, som såg tämligen slarfvig ut och in på de för hela gården gemensamma afträdena, där det var öfver all beskrifning osnyggt. Innan vi gingo därifrån hade miss J. fått tre à fyra grälände fruar att gripa sig an med att göra rent och gifvit dem en sträng varning att ha det snyggare nästa gång hon kom igen.

På nästa ställe var det en flicka som hade tuberkulos, hon blef ålagd att skaffa sig varmare underkläder, att begagna spott-

kopp och hennes mamma blef strängeligen förmanad att ha fönstret öppet i sofrummet, rulla upp gardinerna och städa ordentligt.

På ett annat ställe blefvo barnen efterskickade för att visa, att de voro ordentligt tvättade och rena i håret. I ett hus funno vi modern till sängs, sjuk sedan ett par veckor, gardinen neddragen, luften unken och två barn, ett på fem och ett på elfva år, till sängs (kl. var 12) för att modern på det viset skulle kunna hålla reda på dem. Elfvaåringen blef uppkörd och tillsagd att tvätta och kläda sig, den lille blef nedburen i köket för att skötas, gardinen uppdragen och den sjuka fick sin säng bäddad samt löfte om att få läkare till sig. Så gingo vi från hus till hus, här blef en hustru tillsagd att skura och göra rent, där en förmanad att kläda sina barn bättre, en tredje tillhållen att ha skillda sofrum för gossar och flickor o. s. v., o. s. v.

Jag kan inte neka till, att det under denna dag, såväl som vid många andra tillfällen, slog mig, hur underbart tåliga dessa människor äro vid en sådan inblandning i deras privata lif. Någon gång taga de det med godmodig satir, en och annan gång, ehuru sällan, blifva de ursinniga och »säga ifrån», men för det mästa synas de betrakta dessa besök som personligt intresse och vänlighet och tala öppen hjärtligt om alla sina bekymmer och svårigheter och äro tacksamma för ett godt råd och en förmaning till snygghet och ordning. Mycket betecknande är hvad en gammal gumma sade efter en sådan där inspektion: »Om vi nödvändigt måste ha nån som snokar i våra soptunnor och bakgårdar, så vill vi då helst ha ett sånt här fint fruntimmer som gör det, och en sån riktigt rar fröken till på köpet».

En inspektris talade om för mig att hustrurna brukade springa ut efter henne på gatan, då hon gick förbi för att fråga henne till råds om barnen eller något annat som rörde hemmet. Ja, dr. Dudfield i Kensington sade, att de hustrur som inte inspektrisen hann besöka blefvo helt förnärmade öfver att hon inte hade bekymrat sig om deras barn eller hem.

Oändliga äro de detaljer som jag kunde berätta, en historia om mycket mod och mycken uthållighet och tålmod och många missräkningar, men också om goda resultat, resultat som kanske först nästa generation kommer att helt skörda frukterna af. Det är ett förfärligt pröfvande arbete, icke minst därför, att man måste se så mycket elände, så mycken smuts och — gå i alla väder! »Det fins intet väder för oss, den enda skillnaden är sättet hvarpå

folk tar emot en», sade en sundhetsinspektris en gång med ett visst vemod.

På det hela taget bli dock alla dessa inspektriser väl emottagna, i synnerhet af den fattigaste befolkningen.

De som äro obehagligast att ha att göra med äro de mindre syateljier, som förestås af fruntimmer. Dessa föreståndarinnor möta en ofta nog med sura miner, hvilka bli än surare, när anmärkningarna komma. De manliga cheferna äro af naturen laglydigare och förstå bättre att lagen är ämnad inte blott för andra utan äfven för dem personligen, ehuru väl de i början betviflade om verkligen den unga dame de ha framför sig är en »inspector».

Det berättas om en sådan herre, som då han af inspektrisens kort blef öfvertygad om hvem hon var utropade: »Jaså! ni är en sundhetsinspektör! Ja då förmodar jag, att jag måste visa er omkring och låta er inspektera, ty er kan jag ju inte ge en sup och inte kan jag bjuda er drickspengar heller».

Efter sex års erfarenhet af kvinnliga inspektörer i sitt eget distrikt, skrifver Dr. Orme Dudfield — stadsläkare i Kensington — i sin årsrapport för 1899: »Hvad beträffar nyttan och betydelsen af sundhetsinspektrisernas arbete inom vårt distrikt, äro de ställda utom allt tvifvel, och saken har länge sedan passerat försöksstadiet». Detta dr. Dudfields omdöme bekräftades nästan enhälligt af de tolf stadsläkare i London och andra städer, som jag uppsökte för att höra deras mening i denna fråga, och många voro de uttalanden af gillande och beröm, som jag hörde såväl från dessa läkare, som andra för saken intresserade personer. Det inlägg Englands kvinnor gjort för samhällets förbättrande i hygienisk och moralisk synpunkt genom deras arbete i sundhets- och fabriksinspektionens tjänst, har erhållit det amplaste erkännande.

De 10 år, som kvinnor användts på detta område, tycks således bevisat, att här öppnat sig ett arbetsfält, för hvilket de äro synnerligen lämpliga, och jag tror man med fog kan instämma i hvad en viss miss Higlis skref för ett par år sedan, »att kvinnliga inspektörer blifva anställda icke därför, att de kunna lära sig att göra samma arbete som männen och lära sig att göra det mer eller mindre bra, utan därför, att det finns arbete på detta område, som absolut lämpar sig *bättre* för kvinnor, ja, som endast *kan* göras af dem».

Kerstin Hesselgren.

Madame de Maintenon och Saint-Cyr.

På den tid madame de Maintenon lefde, skref man mycket bref och väl var det, ty tack vare denna lofliga vana tecknade man sin egen karaktäristik och en vetgirig eftervärld har blott att lyssna till hvad man berättar om sig och sin samtid.

Madame de Maintenon skref oerhördt mycket, hon måtte haft fullständig passion för att doppa pennan, begåfvad som hon var med en otrolig lätthet att kunna uttrycka sig ledigt och klart och det är en oräknelig massa bref hon hunnit med att författa. Hennes produktion är så mycket mera förvånansvärd, som man icke känner mer än högst få autentiska skrivelser af henne före hennes trettionde år, och sålunda nästan alla bref härröra från hennes medelålder eller ålderdom. Hennes samlade korrespondans skulle utgjort cirka sextio å åttio volymer om hon inte hade bränt upp en stor del däraf. Hela hennes brevväxling med Ludvig XIV är utplånad ur världen, icke en rad finnes gömd, ty, som hon sade, »hon ville bli en gåta för eftervärlden». Lyckligtvis hafva dock hennes vänner, biktfäder och framför allt beundrande elever i Saint-Cyr pietetsfullt bevarat och kopierat hennes korrespondans, blott en bråkdel visserligen af hennes litterära kvarlåtenskap, men i alla fall så ansenlig, att den fyller en massa volymer och är en flödande källa för den, som närmare vill lära känna denna i sitt slag enastående kvinnas långa, verksamma lif. Lyckligtvis var äfven madame de Maintenon samtida med den stora brefskrifverskan madame de Sévigny, hvilken i sin korrespondans lämnar många meddelanden från hennes ungdom, en period, om hvilken hon ofta på gamla dagar talade med frökvarnarna i Saint-Cyr, »les Dames de Saint-Louis», under docerande, uppfostrande samtal, hvilka sedan af dessa uppvecklades och förvarades under lås och bom i Saint-Cyrs arkiv.

Få kvinnor hafva i så utomordentligt hög grad haft denna medfödda talang att uppfostra, leda, dirigera och organisera som madame de Maintenon, och fastän hennes största betydelse väl legat i den framskjutna roll, hon som Ludvig XIV:s lagliga fast icke officiellt erkända hustru spelat, var hennes kall som uppfostrarinna en viktig funktion i hennes lif, en mission, som hon öfverallt sökte utöfva hvar ödet placerade henne under ett

skiftesrikt 84-årigt lif. Om man följer madame de Maintenons lefnad under dess olika faser, allt ifrån den tid hon som fattig ung änka efter den uppburne burleskförfattaren Scarron verkar bland sina förnäma inflytelserika vänner, till dess hon som konungens maka lefver för att återföra den lättsinnige Ludvig till ett sedligt lif och den allena saliggörande tron, för att slutligen i största tillbakadragenhet afsluta sina dagar bland sina elever i Saint-Cyr, skall man alltid finna, att det varit denna obetvingliga lusta att dominera, uppfostra och råda, som dikterat hennes handlingar.

Sitt stora pedagogiska intresse koncentrerade madame de Maintenon emellertid hufvudsakligen på den uppfostringsanstalt, hvilken från en ytterst blygsam början som ett privatpensionat under madame de Brinons ledning, så småningem utvecklade sig till den storslaga af konungen och hela hofvet beskyddade flickskolan i Saint-Cyr.

* * *

Då madame Maintenon ännu var den obetydliga madame Scarron, hade hon sammanträffat med en intelligent, fint bildad dam, madame de Brinon, en f. d. nunna i ett ursulinerkloster i Normandie, hvilken på grund af klostrets upplösning återinträdt i världen och nu ägnade sig åt att lämnas undervisning åt unga flickor. Madame de Brinon, som slagit sig ned i Montmorency med sina elever, lyckades för sitt företag intressera madame de Maintenon, hvilken sedermera lämnade henne årliga understöd mot det att hon tog sig af en hel del af de unga skyddslingarna från Maintenon. År 1680 finna vi det första brefvet från madame de Maintenon till madame de Brinon, utgörande början till en kolossal korrespondans, hvilken tillåter oss att noga ända in i de minsta detaljer följa utvecklingen af den kvinliga läroanstalten.

Det dröjde icke länge förr än madame de Maintenon med sina pekuniära resurser, sin kolossala energi och pedagogiska talang blef den verkligt styrande viljan i madame de Brinons skola. För att bättre kunna öfvervaka det hela, styrde hon om att pensionatet flyttades närmare Paris och hyrde för den skull ett hus i Reuil, där man inflyttade 1682 med 40 fattiga flickor, till största delen unga bondflickor från godset Maintenon, hvilka uti korrespondansen alltid af sin välgörarinna benämnas »små

systrarna» (*petites soeurs*) och hvilka få en mycket enkel uppfostran. De få endast lära sig läsa, be till Gud och — spinna, en sysselsättning, som madame de Maintenon hade en synnerlig förkärlek för och som hon ansåg utomordentligt nyttig och viktig. Ständigt och jämt talar hon i sina bref till madame de Brinon om lin, sländor och spånad. Hon skrifver t. ex. »Nu är det utmärkt väder att spinna i. Jag är otröstlig öfver att icke kunna komma och hälsa på våra små systrar...». »Jag är förtjust öfver att mina små flickor spinna så bra, vi ha säkert gjort mycket godt, när de fått lära sig religion och vant sig vid att arbeta från morgon till kväll.» Och i ett annat bref: »Madame, man kan icke vara tillräckligt noga med att våra små flickor spinna fint och så mycket de någonsin kunna, ty det finnes icke maken till hvad vi fabricera på Maintenon, våra väfvar, vår damast och vårt linne bli alldeles utomordentliga.»

Madame de Maintenon, som framför allt annat var praktiskt anlagd, hade på sitt gods Maintenon, för att skaffa arbete åt en mängd fattiga underhafvande, inrättat väfveri och spetsfabrik och för den skull inkallat normandiska väfvere och flamländska spetsarbetare. Till dessa fabriker afyttrade madame de Brinon allt det lin, hennes »*petites soeurs*» spunno. Hela denna fabrikation öfvervakades ända in i de minsta detaljer af madame de Maintenon själf, för hvilken ständigt noggrann räkenskap fick afläggas. Undervisningen sköttes utom af madame de Brinon af åtskilliga ursulinernunnor jämte några fattiga damer, hvilka funnit en tillflyktsort i denna skola.

Utom de 40 förut nämnda enkla flickorna, uppfostrades i Reuil äfven tio à tolf fattiga adliga fröknar, döttrar till omvända protestantiska adelsmän, hvilka fingo en något högre undervisning.

Ryktet om denna af madame de Maintenon ledda skola spred sig snart till Versailles och sedan konungen en gång nådigast aflagt ett besök i Reuil, talade man på en tid knappt om annat vid hofvet. Skolan tillväxte och konungen själf, som ansåg lokalen för liten och ingenting hade emot att se de unga flickorna på närmare håll, upplät därför till ändamålet ett af sina många mindre lustslott, det i Versailles park liggade slottet Noisy. Sedan nu skolan kommit madame de Maintenon närmare och hon nästan dagligen kan besöka den, stegras hennes intresse mer och mer. Korrespondansen med madame de Brinon

blir synnerligen liffig och hennes order sträcka sig ned till de minsta detaljer. Hon skrifver i januari 1684: »Jag skulle vilja att vid min återkomst alla våra små systrar voro lika klädda. Om ekonomin icke tillåter den erforderliga utgiften till så många nya klädningar, så skulle man endast kunna hitta på någon för alla gemensam koaffyr, snibbdukar eller sjaletter i samma fason, svarta eller gröna förkläden, som äro bra när de spinna, och om underklädningen är grå, ger det en tillräckligt enhetlig prägel, som passar utmärkt för ett pensionat. Fundera på hvad ni tycker i denna sak och låt mig få veta det. Jag tycker svarta förkläden äro så dystra, ge dem blå eller grön sidensars, blått lämpar sig efter konungens smak, grönt är min färg och bra för ögonen, bestäm själf.»

Sin sparsamhet och enkelhet utvecklar hon ständigt i alla sina många förmaningar och omsorger om sina små flickor. I april 1684 skrifver hon åter till madame de Brinon. »Inskränk flickornas tvättlinne helt enkelt till ett lintyg och en hvit mössa. Spetsnattmössorna kosta att tvätta och alla öfverflödiga saker verka betungande. Låt oss icke underlåta något, som kan göra vårt pensionat till ett mönster för andra, icke för att ådraga oss beröm, utan för att väcka lusten att upprätta flere.»

Aret därpå har skolan tillväxt ännu mera och madame de Maintenon börjar planera grundandet af ett etablissemanng i mycket större skala. Hon fortsätter sina besök i Noisy och skrifver i april 1685, till sin bror, grefve d'Aubigné: »Resorna till Noisy företagas oftare än någonsin... döm om mitt nöje, när jag far tillbaka längs allén, följd af 124 unga flickor, som vistas där för närvarande». Till abbé Gobelin, som var bikt-fader vid skolan, skrifver hon äfven ofta vid denna tid och delger honom sina planer och reflektioner. Lokalen i Noisy började emellertid bli för begränsad och som madame de Maitenon ständigt arbetar på att utvidga sin uppfostringsanstalt, blef det nödvändigt att tänka på uppförandet af en större byggnad, hvilken för en längre tid framåt kunde rymma hela denna stor-artade skola, hvarom hon drömde. Konungen, hvilken hela tiden med största intresse följt undervisningen i Noisy och hvilken naturligtvis var den, som fick släppa till pengarne till det nya etablissemanget, gillade fullkomligt madame de Maintenons nu mognade plan, att man hädanefter skulle mottaga unga flickor från hela riket och uteslutande döttrar till fattiga adelsmän uti

en mönsteranstalt, hvars make man hittills aldrig skådat. Hade konungen fått råda, så hade han gärna sett de unga flickorna omkring sig och upplåtit en del af Versailles, men madame de Maintenon motsatte sig försiktigtvis detta och man utsåg till plats den icke långt från Versailles belägna byn Saint-Cyr, där en egendom, tillhörig markisen de Saint-Brisson, inköptes för 80,000 francs. Konungen, hvilken vid denna tid just nyss gift sig med madame de Maintenon, lämnade det nya företaget en pekuniär hjälp, som var storartad.

* * *

Den 1 maj 1685 började man nedriva det gamla slottet och uppbygga det nya. Utom de massor af arbetare, som inkallades,ingo äfven en del af de i Versailles stationerade soldaterna deltaga i arbetet. Det berättas, att man för ändamålet sysselsatte 900 murare, 400 stenarbetare och lika många snickare, sammanlagdt icke mindre än 2,600 arbetare, någonting oerhördt när man betänker, att det gällde en flickpension. Som man emellertid beslutat att emottaga 250 flickor och till deras undervisning behöfde ett sextiotal lärarinnor, måste byggnaden tilltagas i proportion därefter. Hela inredningen af huset planerades och öfvervakades af madame de Maintenon i egen person och redan i juli 1686 voro byggnadsarbetena afslutade, så att konungen kunde inviga det nya institutet i augusti 1686. En million fyra hundra tusen livres hade palatset slukat och femtio tusen écus anslogos årligen till skolans underhåll, där allt, kost, logis och undervisning lämnades gratis åt de unga adelsfröknarna. Den officiella titeln på anstalten fastslogs nu till »Maison royale de Saint Louis». Lärarinnorna, hvilka i brist på världsliga uppfostrarinnor för det mesta utgjordes af nunnor, kallades »Dames de Saint Louis» och eleverna, adelsfröknarna, titulerades alltd »Demoiselles».

Hela planen för läroverket hade under en längre tid beredt madame de Maintenon mycket arbete och mycken tvekan. Också visar hennes korrespondans uder 1684 med madame de Brinon och abbé Gobelin huru gärna hon inhämtade råd och förslag till stadganden. Hela företaget var något så nytt och storartadt, att när det gällde bestämmandet af alla detaljer, kände hon sig osäker, så mycket mer som man absolut beslutat sig för att frångå det hittills vanliga klostersystemet. Under madame de Maintenons

otaliga rådplågningar med konungen, dennes biktfader, père de la Chaise, m. fl. hade man fattat det beslutet, att de unga flickorna, hvilka skulle rekryteras från adels gods i hela landet och sedermera återvända ute i lifvet, borde uppfostras på världsligt vis utan »någon bismak af kloster», utan »späkningar», men »kristligt, förståndigt och nobelt». Père de la Chaise yttrar sig om saken på följande vis: »Ändamålet med denna stiftelse är icke att öka klostren, hvilka öka sig tillräckligt själfva, utan att skänka staten väluppfostrade kvinnor». »Det finnes nog med goda nunnor men icke nog med goda familjemödrar.» Och konungen, som hyste samma åsikt, sade: »Jag grundar en anstalt och icke ett kloster.» Madame Maintenon hadé trots sin stora fromhet alls ingen smak för klosterlifvets oerhörda stränghet, och madame de Brinon, hvilken af konungen utnämndes till föreståndarinna (supérieure) för skolan på lifstid, och hvilken ägde stora litterära intressen samt vittra relationer, önskade ingenting hellre än att få ge de unga fröknarna en världslig uppfostran. Man ville sålunda skapa en uppfostringsanstalt, där klosterlifvets dygder härskade, men ej dess botöfningar och stränga regler tillämpades, där eleverna voro afskilda från världen, men ej förbjudna att tillträda den ibland.

Från alla håll och kanter inströmmade nu anmälningar till den nya skolan. Villkoren för inträdet hade fixerats. Hvarje flicka måste åtminstone kunna uppvisa fyra adliga anor å fädernet, många kunde stoltsera med ända till aderton. Aspiranterna fingo ej vara under sju år gamla och icke öfver tolf år, de skulle kunna framlägga ett, af den respektive biskopen utfärdadt, fattigdomsbevis och en grundlig visitation anställdes med dem, då alla med kroppsliga eller moraliska lyten behäftade barn refuserades. Hvarje flicka, som inträdde i skolan, fick vid ankomsten en börs och tilläts stanna där till sitt tjugonde år, då hon måste lämna anstalten, såvida hon icke fortsatte att verka där i egenskap af lärarinna. Vid sitt utträde fick hon en ståtlig utstyrsel och tre tusen francs i hemgift, samt hade då vanligtvis blott att välja mellan att blifva bortgift eller taga slöjan.

I klädsel och andra yttre afseenden fingo flickorna något militäriskt jämnstruket öfver sig. De buro alla en slags uniform, klädning och kapp af finaste svarta tyg, skor af marokängläder, på händerna svarta handskar och på hufvudet en hvit pikémossa, försedd med flere bandrosetter. Undervisningen var fördelad på

fyra klasser allt efter de olika åldrarna och hvarje klass bar olika färgade skärp och bandrosetter. Den lägsta klassen, tio-åringarna, voro röda, därefter kommo de gröna, så de gula och sist de blåa, hvilka senare varierade i åldern mellan sjutton och tjugo år. Hvarje klass var indelad i fem eller sex partier eller familjer (bandes, familles) på åtta, tio elever, grupperade efter kunskapsgraden. I têtén för hvarje afdelning stod en chef eller moder, (mère de famille), som vid sin sida hade en hjälpreda eller slags amanuens. Från de båda högre klasserna utgingo åtta å tio elever som ordningsmän till de båda lägre klasserna och buro eldröda skärp. Tjugo andra hade samma uppdrag i alla klasser öfver lag och buro svarta skärp.

* * *

Det årliga programmet och den dagliga tidsindelningen reglerades med stor omsorg. Klockan sex på morgonen steg man upp och förrättade husliga sysslor, klockan åtta åhördes mässan, från klockan half nio till tolf lektioner, klockan tolf middagsmåltid, sedan rast till klockan två. Från två till sex återigen lektioner, sedan rast, supé, och man gick till sängs klockan nio. Undervisningsämnena voro i den röda klassen, läsning, skrifning, räkning, grammatik och biblisk historia. I den gröna samma ämnen jämte musik, grunderna i historia, geografi och mytologi. I den gula samma ämnen jämte utvidgade studier af franska språket, religion och musik, dessutom teckning och dans. Till sist i den blåa hufvudsakligen språk och morallära, hvarjämte handarbeten intogo ett framstående rum. Äfven i affattandet af bref, deklamation, ja, till och med teaterspelning fingo de unga fröknarna undervisning.

Madame de Brinon, hvilken synnerligen uppmuntrade denna senare slags undervisning, skref själf en liten pjäs, som hon lät eleverna spela, och alldenstund madame de Maintenon icke opponerade sig mot själfva agerandet — men väl mot den förras medelmåttiga alster — fingo flickorna inöfva och deklamera en del samtida författares dramtiska arbeten, bland annat Racines »Andromache». I detta senare stycke inlade emellertid de unga aktriserna, på grund af själfva ämnets natur, en sådan verv och glöd, att saken började oroä madame de Maintenon och hon fann för godt att inskrida. Hon skref därför till Racine: »Våra små

flickor hafva nyligen spelat 'Andromache' och de hafva spelat så bra, att de aldrig få spela den mera ej håller någon annan af Edra pjäser». I samma bref ber hon dock Racine författa något »moraliskt eller historiskt poem, där kärlek var absolut bannlyst», hvilken anhållan resulterade i att Racine extra för »Les demoiselles de Saint-Cyr» författade sina båda odödliga stycken »Esther» och »Athalie».

Racine ledde själf inöfvandet af Esther och i januari 1688 uppförde eleverna för första gången denna pjäs inför konungen, hela hofvet, diplomatin, ja, till och med inför själva de högvördiga prelaterna. Konungen hade bekostat hela uppsättningen och en liten teater med smakfulla dekorationer hade uppbyggt i en af salarna i Saint-Cyr. De unga aktriserna fingo af konungen dyrbara kostymer och kostbara smycken samt utförde sina respektive roller på ett så utmärkt sätt, att det väckte allmän beundran. Man blef fullkomligt elektriserad och kunde knappt tala om annat i Versailles och Paris. Madame de Sévigny, hvilken blifvit inbjuden till denna representation, uttrycker i bref till sin dotter sin stora förtjusning: »Allt är så okonstladt, så oskyldigt, allt så rörande, så sublimt». På samma gång Racine genom valet af att bibliskt, upphöjdt ämne velat tillmötesgå madame de Maintenons begäran, hade han i teckningen af drottning Esther och Ahasverus på ett fint vis anspelat på madame de Maintenons karaktär och höga ställning, hvilket väckte konung Ludvigs synnerliga behag. Inalles uppfördes Esther fem gånger.

Två år därefter skref Racine sin »Athalie», hvilken äfven spelades af eleverna i Saint-Cyr. Efter denna föreställning började man emellertid få betänkligheter med afseende å det fåfångliga i teaterspelandet. Man tyckte sig upptäcka, att applåderna från alla de framstående åhörarna och det berusande i nöjet att spela teater förvred hufvudet på de unga damerna, hvilka borde uppträda högst enkelt och blygsamt. Madame de Maintenon beslöt därför införa strängare anda i skolan och inskränkte teaterföreställningarna.

* * *

Så småningom skedde äfven en viktig inre förändring inom anstalten. Madame de Brinon, hvilken utsetts till föreståndarinna på lifstid, började efterhand ådraga sig madame de Maintenons missnöje på grund af den härsklustnad och den högfärd, som

präglade hennes ledning af anstalten. Madame de Brinon förstod att utnyttja den höga ställning hon intog och betraktade sig som en slags regerande personlighet, lät uppvakta sig af hofdignitärer och förde själf liksom ett litet hof på Saint-Cyr. Att detta icke skulle behaga madame de Maintenon, hvilken högst af allt dyrkade ödmjukhet och enkelhet i uppträdande, var naturligt. Hon varnade därför gång på gång skriftligen madame de Brinon, hvilken mycket illa upptog dessa bref, och då intet annat hjälpte afsändes 1688 ett *lettre de cachet* till madame de Brinon, innehållande order till denna att genast lämna skolan. Madame de Brinon drog sig djupt nedslagen tillbaka och fick sedan 2,000 livres i pension af konungen. Förbindelsen mellan de båda damerna var därmed dock icke bruten och man finner längre fram flere synnerligen vänskapliga bref från madame de Maintenon till Saint-Cyrs forna »supérieure». Madame de Maintenon kunde aldrig lefva i fiendskap med någon, det stred fullkomligt mot hela hennes natur och läggning, hon kunde det lika litet med madame de Brinon som hon kunde det med madame de Montespan, med hvilken hon, trots alla svåra konflikter och förödmjukelser, ständigt uppehöll ett vänskapligt förhållande.

Efter madame de Brinons afsked från sin befattning, utnämndes en af de unga »damerna de Saint Louis» till föreståndarinna för anstalten, men den verkliga ledningen öfvertogs nu fullständigt af madame de Maintenon, hvars outtröttliga flit, energi och intresse snarare tilltog än minskades med åren. Det är isynnerhet från och med denna tid hon mångdubblat sitt författareskap af bref och instruktioner till lärarinnorna och eleverna i »Maison royale». Dessa skrifvelser, ur hvilka flere gånger citerats i denna framställning, äro så godt som de flesta bevarade till våra dagar och utgöra icke mindre än sex volymer, utgifna under olika titlar af en fransk författare, Lavallée.

Saint-Cyr var och förblef madame de Maintenons käraste intresse. Här först kände hon sig riktigt hemmastadd, här kunde hon hvila ut några timmar på dagen och komma ifrån det odrägliga jäktande lifvet vid hofvet, som hon afskydde.

Ofta reste hon till Saint-Cyr redan klockan sex på morgonen för att närvara vid flickornas uppstigning, hvarvid hon hjälpte dem både med att kläda sig och kamma sig. Sedan följde hon undervisningen i samma klass hela dagen och brukade ofta äta middag med eleverna. Var hon ute med konungen på hans långa

resor i krigstid, gingo hennes tankar alltid med saknad till Saint-Cyr, som hon då ej kunde besöka. Synnerligen karaktäristiskt är ett uttalande hon gör i ett bref till en »Dame de Saint Louis» under en sådan resa: »Om man kunde byta om, skulle jag under denna tid vilja antaga det krigiska humör, som gör att ni älskar krut och kanoner. Ni skulle vara förtjust, madame, öfver att icke känna annat än tobakslukt, icke höra annat än trummor, icke äta annat än ost, icke se annat än bastioner, utanverk och fästningsgrafvar... Hvad mig beträffar, så är jag mycket fruntimmersaktig, jag skulle gärna afstå min plats åt Er, om jag finge i stället sy tapisseri med våra kära damer; jag hoppas jag snart skall få den glädjen...»

Med tiden hade madame de Maintenon, som förut antydts, blifvit allt mera bigott. Hon fick därför allt större betänkligheter mot den världsliga anda, hon från början velat implanta bland den adliga ungdomen, och hon gick nu från den ena öfverdriften till den andra. Hon förvandlade hela anstalten till ett verkligt kloster, tillhörande augustinerorden.

Moder Priolo jämte några andra nunnor från klostret »La visitation de Chaillot» anmodades att omdana hela institutet och vigde »les Dames de Saint Louis» till deras nya kall. Vid omorganisationen sökte man emellertid, på madame de Maintenons bestämda önskan, finna en medelväg mellan att icke »skänka för mycket näring åt högfärden och icke lämna eleverna i den stora okunnighet, som unga flickor befinna sig i, då de aldrig sett annat än klostret eller fått lära sig annat än katekes och helgonens historia». Konungen, som ofta och gärna sett de unga och glada damerna från Saint-Cyr hos sig i Versailles, motsatte sig i början denna rigorösa omdaning, men fogade sig slutligen i sin makas önskningsar, och den 11 december 1693 aflades de högtidliga klosterlöftena af »les Dames de Saint Louis», och de unga »Demoiselles» måste finna sig i det oundvikliga inför utsikten af 3,000 francs hemgift. Det var nu slut med de glada teaterföreställningarna, inga smycken fingo längre bäras, inga presenter fingo mera mottagas från hofvet, och den stränga klosterandan hade dragit in i Saint-Cyr.

Hurudan var nu i sin helhet den uppfostran, som adelns unga döttrar fingo i Saint-Cyr? Helt säkert, trots alla madame de Maintenons goda afsikter, outtröttliga omsorger och arbete, icke sådan, som dessa unga flickor behöfde. Många af dem skulle

som familjemödrar borta i landsorten föra ett tillbakadraget lif på något adelsgoods, där husmoderns praktiska duglighet, rådhighet och enkelhet utgjorde ett af villkoren för hemmets bestånd. Och för det kallet var den hofluft, som madame de Maintenon förde med sig, säkerligen icke nyttig. Hennes undervisningssystem var nog förträffligt, men själfva undervisningen var för ensidig och ytlig, den utbildade visserligen eleven till den fina, perfekta och i sällskapslifvets konster och talanger verserade damen, men den tog ingen hänsyn till intelligensens och den individuella personlighetens utbildning, till det verkliga lifvet, till naturen och fantasin. Någon annan horisont än hofvet hvarken sågo eller hörde de talas om. En enda person citeras och framhålls ständigt för dem — madame de Maintenon själf, hvars hela karriär ju utgjort ett storartadt undantag från andra dödligas, och hela undervisningen kunde med skäl kallas negativ och preventiv, ty allt gick ut på att varna dem för alla lifvets faror, att visa dem allt ondt i de flesta lifvets förhållanden, ja, till och med äktenskapet framhålls för dem som något olyckligt och alls icke eftersträfvansvärdt. Också fingo minst två tredjedelar af flickorna en sådan afsmak för världen, att de blefvo nunnor.

* * *

År 1715 dog Ludvig XIV. Några dagar innan konungen utandats sin sista suck, tog madame de Maintenon farväl af konungen och Versailles, hon afskedade sina tjänare, skänkte bort sina tillhörigheter samt drog sig tillbaka till Saint-Cyr, där ett hem för hennes återstående dagar väntade henne. I och med det samma konung Ludvig icke längre fanns, var hennes mission vid hofvet slut, och hon var allt för glad att få lämna det oroliga, bullrande lif, hon alltid afskytt, för att vilja riskera en tvetydig ställning under en ny regent. I Saint-Cyr framlefde hon i stillhet och lugn återstoden af sitt lif, under andakt och fromma betraktelser, docerande samtal med elever och lärarinnor och skötande af en alltjämt vidsträckt korrespondans. Hon var nu åttio år gammal, men ännu deltog hon med ungdomlig vigör i alla skolans angelägenheter, ännu följde hennes tankar de furstliga sönerna — isynnerhet hertigen af Maine — detta furstebarn, som hon vaggat på sina armar och sedan under hela sitt lif ägnat all den kärlek, hon var mäktig af.

Men 1719 insjuknade hon betänkligt, och den 15 april samma år afled Françoise d'Aubigné, markisinna de Maintenon.

I Saint-Cyr kvarlefde minnet af henne, dyrkadt och pietetsfullt bevaradt. Hon hade varit själen i denna stiftelse, den man beundrande såg upp till och afgudade. Alla hennes ord bevarades, nedskrefvos och kopierades gång på gång, hennes föreskrifter efterlefdes ända in i de minsta detaljer, allt stelnade i de former, hon en gång gifvit. *Hon* uteslutande hade ledt och inspirerat hela anstalten. Sedan hon var borta blef den som petrificerad. Hennes »conversations» och »proverbes», som hon författat under årens lopp för de unga eleverna, ansågos innehålla hela världens visdom. Horace Walpole, den berömda engelske författaren och brefskrifvaren, berättar, att då han 1756 besökte Saint-Cyr, visade man honom i kyrkan, midt i koret, stiftarinnans graf, och i salarna hängde mer än 20 porträtt af henne. De unga fröknarna deklamerade körer ur *Esther* och *Athalie* samt läste upp ur madame de Maintenons proverber och konversationer. I arkivet visade man bref från madame de Maintenon. Ingenting hade undergått förändring i »Maison royale», icke en ny bok, ingenting. Där syddes tapiseri efter samma gamla mönster, man haft i förra århundradet, ingen annan musik förekom än den af Lully och där dansades »passe-pied» och »forlane» i uppskörtade kjolar som på Ludvig XIV:s tid.

Så småningom gick emellertid hela institutionen tillbaka, den råkade i glömska, och den första spiken i sin likkista fick den, då man 1790 upphäufde fordran på de inträdessökandes adliga anor. Så kom revolutionen, och genom ett konventdekret af den första mars 1793 upplöstes »Maison royale de Saint Louis» i Saint-Cyr. Byggnaden står dock ännu kvar. I samma lokaler, där en gång madame de Maintenon utfört sin uppfostrarinnesmission, installerade Napoleon under första kajsardömet en militärskola, hvilken sedermera, efter åtskilliga genomlupna utvecklingsstadier, i våra dagar uppnått karaktären af en fullständigt modern, teoretisk och praktisk militärutbildningsanstalt.

Med namnet Saint-Cyr är dock för alla tider minnet af madame de Maintenon förknippadt, minnet af en kvinna, hvilken med en sällsynt pedagogisk läggning förenade sådana egenskaper, att hon, trots allt hvad man kan ha att invända mot hennes »Maison royale», blef en banbrytare på sin tid för den högre kvinnliga undervisningen.

Edla af Klercker.

Litteratur.

Hennes son (De osynliga vägarna II) af *Mathilda Roos*.

Fröken Roos' förra hösten utgifna arbete: »De osynliga vägarna» har hos allmänheten framkallat en sympati, som redan gjort en andra upplaga nödvändig. Alla vänner af denna bok kunna nu glädja sig åt att genom en fortsättning, kallad »Hennes son», ännu ett godt stycke framåt få följa hufvudpersonerna på deras lefnadsväg.

Som titeln antyder är det Ester Falkensterns och i synnerhet »hennes sons» historia som gifvit stoff åt den nya romanen. Vi hade förra året tillfälle att i Dagnys spalter ägna »De osynliga vägarnas» förra del ett mera utförligt omnämnande, och en analys af den andra delen skulle i viss mån blifva ett uppreparande. *Mathilda Roos* varma och på samma gång vidhjärtade religiösa lifsåskådning sätter sin bestämda prägel äfven på hennes sista arbete och gör, i förening med en viss egenart i hennes litterära läggning, att den i mycket tar afstånd från den modärna romanen öfver hufvud taget. Den likformighet och jämnstrukenhet som vidlåder teckningen af bokens tre hufvudpersoner, (ifall nu den löst skisserade *Agnes* får räknas med bland dessa), motväges lyckligt af ett par förträffligt tecknade grufarbetartyper, som ge oss en hälsning från de kraftfulla gestalterna i författarinnans mest helgjutna arbete »*Helgmålsklockan*». Det synes som om *Mathilda Roos*, begåfning mest pekade åt folklifsskildringen och kände sig mest hemmastadd, där förhållandena äro enklare och perspektivet större. Det kan måhända ur teknisk synpunkt göras anmärkning mot den stora plats, som i boken intages af den referatsartade beskrifningen på folkmötet före sträjken. Men det oaktadt höra de kapitel, som handla om sträjken vid *Hemsjö*, till bokens bästa och kraftigaste partier. Hufvudpersonernas historia intresserar knappast i samma grad som arbetarnas lif, tecknad mot bakgrunden af den mäktigt frambrytande sociala rörelsen.

Det är ingen af de starkare och mera epokgörande böckerna, som här föreligger, men en af de enkla, varma och personligt kända, som upp bäras af en intensiv övertygelse, en förstående blick på själslifvets många skiftningar och en ljus förtröstan på det godas slutliga seger.

F. E.

Unga röster, 160 sånger, ordnade för skolbruk af *Alice Tegnér*.

Det är ej ofta, som Dagny har tillfälle att i sina spalter anmäla ett tonverk, och därför är det så mycket mera glädjande att i dag få fästa allmänhetens uppmärksamhet på ett så förträffligt arbete som det ofvannämnda. Att musiken är en makt, både till godt och ondt är en oomtvistlig sak, och detta gäller framför allt om sången, den mest personliga arten af musik. Fru Tegnér, som redan under märket A. T. är väl känd för vår sjungande ungdom och dess uppfostrare, har haft öppet öga för sångens stora uppgift i de ideella intressenas tjänst och särskildt insett den unisona skolsångens betydelse för de unga sinnenas höjande och uppfostran. Själf säger hon i sitt företal till »Unga röster»: »Jämte de timmar, som ägnas åt religionsundervisningen och åt litteraturläsning, torde just sångstunderna vara bäst lämpade för väckandet af intryck, som förmå *bilda hjärtat*. Hvilket barn vill *tala* om sin kärlek till Gud, till fosterland och hem? Men huru lätt går det ej att *sjunga* ut något af dessa känslor och under sången värmas af dem! Om sångtimmarna så få blifva ett medel i de lifsbärande krafternas tjänst, då tror jag att den unga skara, som under dessa stunder skall ledas in i musikens värld, skall ur dem få med sig ut i lifvet något af bestående värde».

De sånger, som rymmas i denna samling, äro särdeles lyckligt valda, såväl hvad melodierna som texten beträffar. Utom den väl representerade skandinaviska och finska afdelningen finnas ett flertal sånger af utlandets främste kompositörer, såväl klassiska som moderna. Samtliga stycken äro försedda med ett enkelt ackompanjemang, där melodien ligger i öfverstämman. Några kvartetter och trior äro äfven medtagna. I slutet af boken förekomma biografiska notiser angående de kompositörer, som finnas representerade.

Den ovanligt tilltalande samlingen, som upptager såväl religiösa och fosterländska sånger som folkvisor, »färdevisor» m. m., behöfver knappast något förordande. Det är alldeles otvifvelaktigt att den skall nå till många svenska hem och finna många varma vänner, både bland unga och gamla. Det ytterst billiga priset (2.75 för inbundet exemplar) torde äfven i sin mån komma att bidra till arbetets spridande i vida kretsar.

F. E.

Föreningsmeddelanden.

Kvinnorna inom den legala fattigvården. Som komplettering till artikeln i Dagnys 13:e häfte med ofvanstående rubrik meddelas härmed, att från ordf. i fattigvårdsstyrelsen i Ronneby till Förbundet nyligen ingått ett genom förbiseende fördröjdt meddelande, af följande lydelse: »I stadens fattigvårdsstyrelse har setat kvinnlig medlem till år 1899 den 18 mars såsom ordinarie ledamot; samt från 1 januari 1900 en kvinna som suppleant.»

Från skilda håll.

Elsa Laula och lappfrågan.

Lappfogden A. Burman har nu till länsstyrelsen i Umeå inlämnat en skrivelse med anledning af Elsa Laulas bekanta petition om åtgärder till underlättande af lapparnas inom Åseles och Lycksele lappmarker existens ofvan odlingsgränsen. Lappfogden bemöter däri åtskilliga af hennes yrkanden, särskildt hennes fordran på att lapparna skulle hafva rättighet att idka jordbruk ofvan odlingsgränsen på samma gång som renskötsel, emedan han anser dessa båda näringar omöjliga att förena. Hvad däremot beträffar de lappar, som på grund af fattigdom måst öfvergifva nomadlivet, anser lappfogden Elsa Laula hafva fullt fog för sin petition. Bästa sättet att tillmötesgå deras önskan att skaffa sig jordbruk vore, enligt lappfogdens åsikt, att åt dem upplåta mark å kronoparker nedom odlingsgränsen.

Hvad Elsa Laula framhållit om svårigheterna i renskötelsen på grund af de bofastes allt starkare framträngande mot norr, anser lappfogden äfvenledes berättigadt, och han föreslår flera olika sätt för att åtminstone lindra de stora svårigheterna.

Det tyckes således som om den energiska lilla lapp-ambassadrisens arbete ej varit förgäfvets. Hon har äfven bragt till stånd »Det lappländska centralförbundet», som hon hoppas skall bli en sammanslutning mellan alla lappar och som skall ha egen expedition i hufvudstaden. För närvarande vistas hon härstädes för att genomgå en barnmorskekurs.

Undervisningskurser för hospitalsbetjante.

»Sinnessjukvårdens väl eller ve sammanhänger med betjäningsfrågans lösning» har en af våra mest framstående sinnessjukläkare yttrat och allt starkare har också, glädjande nog, krafvet på en bättre utbildad hospitals-

betjäning gjort sig gällande både från den stora allmänhetens och från läkarnes sida. Äfven i Dagnys spalter har frågan varit föremål för behandling, se artikeln »Om vård af sinnessjuka» af fröken Ebba Ramsay, häft. 9, 1901. Fröken R. meddelar i nämnda artikel en redogörelse för hospitalsvårdens ställning i Tyskland, hvilken nogsam utvisar, att vi på detta område stå beklagligt tillbaka. Ett betydelsefullt steg framåt till lösandet af den viktiga frågan om hospitalsbetjäntes utbildning tyckes dock nu vara taget i och med inlämnandet af en framställning till medicinalstyrelsen från öfverläkaren vid Uppsala hospital och asyl, professor F. Svensson.

Det är — framhåller professor Svensson — en allmänt känd brist i vår hospitalsvård, att personalen saknar all systematisk utbildning i sinnessjukvård, ja med vissa undantag, i hvarje slags sjukvård, hvarför vi här i landet måste följa de mått och steg för ordnandet af undervisningskurser för hospitalsbetjante, som vidtagits i andra länder.

Professor Svensson föreslår, att utbildningskurser anordnas vid de större hospitalen, där det finnes tillräckligt med läkarekrafter för att bestrida undervisningen, och anser lämpligt, att de förläggas till hospital, där klinisk undervisning bedrifves. Han föreslår vidare, att redan i höst vid Uppsala hospital och asyl anordnas en utbildningskurs för sjukskötare och sköterskor. Kursen skulle taga en tid af fyra månader. Under de två första månaderna skulle undervisas i elementär anatomi och fysiologi samt i allmän sjukvård, under de två följande i sinnessjukvård och elementär psykiatri.

Naturligtvis skulle icke hela sjukvårdsbetjäningen deltaga i denna sista kurs, utan blott ansvariga öfversköterskor, föreståndarinnor och uppsyningsmän samt möjligen en och annan af de öfriga. Måhända vore lämpligt att låta några kvinnor med högre läroverksbildning och om möjligt med någon insikt i allmän sjukvård deltaga i undervisningen; de skulle därigenom vinna en viss kvalifikation för skötandet af öfversköterskeplatser vid Sveriges hospital.

Till en försökskurs hemställer slutligen professor Svensson om ett anslag af 1,100 kronor.

Ifrågavarande framställning har af hospitalsdirektionen omfattats med stort intresse och af densamma på det lifligaste förordats.

*

De kvinliga läkarnes kompetens.

Dagny har visserligen meddelat notiser angående den af Sveriges kvinliga läkare till kungl. maj:t den 28 jan. 1901 afgifna petitionen om utvidgning af deras rätt att bekläda vissa med läkareyrket förenliga tjänster; genom ett förbiseende har dock resultatet af denna deras värdjan till regeringen icke delgifvits våra läsare. Härmed varder denna försumlighet rättad i det vi ur månadsskriften »Hygiea» meddela följande:

Genom nådig kungörelse af den 6 november 1903 angående kompetens för kvinliga läkare att innehafva vissa läkarebefattningar, har för de kvinliga läkarna öppnats tillträde till nästan alla de befattningar som i deras petition afsågos.

Den kungliga författningen är af hufvudsakligen följande innehåll:

»I anledning af gjord underdånig framställning, hvaröfver yttranden inhämtats från Medicinalstyrelsen, Järnvägsstyrelsen, Fångvårdsstyrelsen, kanslern för rikets universitet och direktionen öfver gymnastiska centralinstitutet, ha vi funnit godt förordna, att ogift kvinlig läkare må, i den ordning som i fråga om manlig läkare är föreskrifven, kunna antagas till följande tjänstebefattningar:

stads- och stadsdistriktsläkarebefattningar;

underläkarebefattningar vid länslasarett och vid allmänna barnhuset i Stockholm;

läkarebefattningar vid sådana kommunala sjukvårdsanstalter, där befattningen tillsättes af kommunal myndighet eller af anstaltens direktion, samt vid enskilda stiftelsers sjukvårdsanstalter;

underläkare- och amanuensbefattningar vid statens anstalter för sinnessjuka;

fängelseläkarebefattningar;

läkarebefattningar vid hälsobrunnar, badinrättningar och andra dylika kuranstalter;

amanuensbefattningar vid Medicinalstyrelsen;

assistentbefattningen hos rättskemisten;

sundhetsinspektörsbefattningar;

prorektors-, laborators- och amanuensbefattningar vid universitetets medicinska fakulteter och vid Karolinska mediko-kirurgiska institutet samt lärarbefattningen i otiastr, rhinologi och laryngoskopi vid Karolinska mediko-kirurgiska institutet, äfvensom

lärarbefattning i sjukgymnastik vid Gymnastiska centralinstitutet; skolande med afseende å sistnämnda befattning iakttagas, att, hvarje gång sådan befattning blifver ledig, direktionen öfver Gymnastiska centralinstitutet har att afgöra, huruvida ansökningar skola inhämtas från allenast manliga eller allenast kvinliga läkare eller från såväl manliga som kvinliga läkare.

Träder kvinlig läkare, som, på grund af offentlig myndighets förordnande, innehar tjänstebefattning, i gifte, skall hon anses hafva frånträdt befattningen.»

Af de i petitionen afsedda platserna är det endast extra provinsialläkare-, järnvägläkare- och biträdande hospitalsläkarebefattningarna, som blifvit de kvinliga läkarna förvägrade.

Svar å anonyma skrivelser.

Bort med målsmansskapet!

Ovfanstående utrop kan betraktas som kvintessensen i den massa skrivelser hvarmed Förbundet under en längre tid bestormats af en, under olika signaturer uppträdande, anonym brefskrifverska.

Så heter det i *en* af dessa vidlyftiga skrivelser, undertecknad *En djupt olycklig gift kvinna*:

»Jag vänder mig till Fredrika-Bremer-Förbundet, där ädla och rättänkande kvinnor finnas, och beder Eder göra allt, att mannens målsmansskap öfver hustrun med det snaraste kommer bort. Jag kallar Gud till vittne, att det är af det djupaste medlidande med mitt kön jag sänder Eder denna af hjärtat gående bön. Låt min bön ej vara förgäfvad. I denna bön instämma med mig äfven de af mina gifta bekanta bland kvinnor, som lefva i hvad man vanligtvis kallar ett lyckligt äktenskap. Kvinnan känner detta målsmansskap värre nu då tiden är upplyst. Ej skulle det i vår upplysta tid gå för sig att hålla slafvar, som i en råare tid lätt gick för sig, och på samma sätt förhåller det sig med mannens målsmansskap öfver hustrun. Såväl från religiös som från andra sidor sedd är detta målsmansskap afskyvärdt. En skapare, som satt människan att utvecklas i frihet och själfständighet till ett ädlare och högre mål, kan ej gilla att hälften af människosläktet är nekad att vara själfständig och dömd att förkväfva intelligens och förstånd och lefva och handla under känslor af bitterhet. Man är dock en människa med mänskliga känslor, och bitterhet i sinnet kan ej undvikas, då man känner sig kränkt. Kvinnan blir elak, nyckfull och hysterisk genom att veta sig vara ofri och i de flesta fall stå under en mans målsmansskap, som är en underhållig människa, jämförd med henne, då det gäller seder och moral. Jag sjunger ut och anropar alla ädla och rättänkande kvinnor om hjälp i denna sak! Tack för hvad Fredrika-Bremer-Förbundet redan gjort för att höja kvinnan!

Så långt brefskrifverskan, hvilkens mångordiga och om bitterhet och hat vittnande skrivelser, i sin helhet icke lämpa sig för offentliggörande.

Att de hårresande skildringarna af en hustrus lidanden under en ovärdig och tyrannisk man, som upprullas i den här nämnda korrespondansen, har en djupt sorglig verklighet bakom sig, kunna vi ej betvifla. En vädjan om hjälp af en okänd måste emellertid blifva resultslös, hvarjämte metoden att under olika namn och t. o. m. ofta med förvrängd stil framföra sin klagan, synes oss i hög grad olämplig.

Vi uppmana därför härmed den anonyma brefskrifverskan att gifva sig tillkänna; i motsatt fall måste hennes skrivelser lämnas utan allt afseende.

Ellen Fries' bibliotek

är öppet *alla hvardagar kl. 3—4 e. m.*

Biblioteket är mot skriftlig borgensförbindelse af känd förbundsmedlem afgiftsfritt tillgängligt för kvinnor, som egna sig åt studiet af historia och närliggande ämnen.

Det är dessutom tillgängligt för Fredrika-Bremer-Förbundet.

Fredrika-Bremer-Förbundets

Byrå

54 Drottninggatan, kl. 11—4.

Upplysningar lämnas angående *läroanstalter* och *arbetsområden* tillgängliga för kvinnor.

Anmälningar mottagas till inträde i förbundets *sjukkassa*.

Äfven personer, som icke äro medlemmar af förbundet, kunna blifva delegare i densamma.

Byrån mottager anmälningar af *nya medlemmar*.

Byrån mottager prenumeration å *tidskriften Dagny*.

Upplysningar lämnas om kvinnans kommunala rättigheter, såsom angående rösträtt vid val af stadsfullmäktige, prester, skolråd, ledamöter af fattigvårdsstyrelsen m. m.

Anmälan.

Dagny utkommer **1904** med 20 häften, utgörande minst 28 tryckark.

Priset för hel årgång:

För medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet ... kr. 3,50.

För icke medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet » 5,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 30 öre för enkelhäfte.

Vademecum

var bland alla munvatten på hygieniska utställningen i Paris 1902 *det enda som erhöll högsta utmärkelse, Guldmedalj*, och detta i sin egenskap af »*antiseptiskt munvatten*» (antiseptique dentifrice).

Barnängens Tekniska Fabrik,
H. M:t Konungens hofleverantör
Stockholm.

Annonser för DAGNY

upptagas af

fröken Ingeborg Bergström, 31 Östermalmsgatan 31.

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.

Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11—4. Allm. tel. 48 16.

**Fredrika-Bremer-Förbundets Sjuksköterskebyrå:
Tunnelgatan 25.**

Rikstelef. 68 98.

A. T. 82 11.